

Savikrohv

AJALUGU, VALMISTAMINE JA VIIMISTLUS

2 SAVI AJALOOLINE KASUTAMINE EHITUSES

4 SAVIKROHVI HEAD OMADUSED

6 SAVIKROHVI VALMISTAMINE

7 EELTÖÖD

8 SAVIKROHVIMISE PÕHIREEGLID

10 Krohvipinna viimistlemine

10 Veel teadmiseks

12 LISAMATERJALID

Savi ajalooline kasutamine ehituses

Õlgede ja saviseguga laetud katus Saaremaal Upa külas.
Foto: G. Ränk „Saaremaa taluehitised. Etnograafiline uurimus I” (Tartu, 1939, lk 85).

Savi kui hõlpsasti kättesaadavat ning kergesti töödeldavat materjali on Eestis kasutatud ammu. Juba muinasajal leiti sellele palju kasutusalasid alates keraamikast ja lõpetades rauasulatusahjudega. Arheoloogilised uuringud tõendavad, et nooremal rooma rauaajal (4.–5. saj) kasutati siinses elamuarhitektuuris ka savikrohvi. Kui suures ulatuses tollal hoone seinu saviga kaeti, pole teada, kuid kindlasti tihendati sellega puitehitiste palgi vahesid. Tambitud savist oli mugav rajada ka põrandaid. Keskajal laienes savi kasutusareaal veelgi: katusekivid, ahjukeraamika, põrandaplaadid, tellised. Viimased olid eriliselt hinnatud just Lõuna-Eestis, kus looduslikku kivi nappis.

Meie taluarhitektuuriski on savil olnud aastasadu täita oluline roll. Seda kohtame savipõrandate näol, Saaremaale iseloomulikes varbpunutises suveköökid ja sepikodade katuste katmisel ning sideainena kivimüüride ladumisel. Möisatest ja kõrtsidest levisid talumajadesse ka nn rull-laed – tihedalt kõrvuti laotud puulattide ümber keerati savivees leotatud õled ning lagi krohviti altpoolt. Tuleohu vältimiseks kaeti sageli ahju ümbruses laed vitstest punutud ja seejärel savitatud mattidega. Vitstest punutud ja savitatud lagesid võis kohata ka talu kõrvalhoonetes.

Savist hoonete ehitamise traditsioonist saame rääkida eelkõige Lõuna-Eestis, vähemal määral ka Lääne-Eestis. Sealsetes savirikastes piirkondades on sellest looduslikust materjalist hoonetel nii mõisakui ka talumajapidamistes ilmselt sajanditepikkune ajalugu. Paraku puuduvad selle kohta täpsemad andmed, kuna ilmastiku meelevalda jäänud savimüüride eluiga on võrreldes paljude teiste materjalidega tunduvalt piiratum. Saviehituse lähiajaloo võib aga Tõnu Keskküla uurimusele toetudes jagada neljaks alljärgnevaks suureks etapiks:

1. 1850–1870, kus tõukejõuks sai 1849. aasta Liivimaa talurahvaseadus ja talude päriseksostmine.
2. 1870–1900, mil üldise jõukuse tõusuga suurenes vajadus eelkõige tootmishoonete järele ning saviehitiste esinemise piir nihkus tasapisi Lõuna-Viljandimaast ja Lõuna-Tartumaast põhja poole.
3. 1906–1914 seoses Tsaari-Venemaa üldise majandusliku tõusuga.
4. 1920–1930, kui taludele anti sooduslaenu majapidamiste tarbeks. Samal ajal hakati savist elamuid ehitama ka linnades. Tollal oli ehituspuit suhteliselt kallid, mistõttu propageeris riik aktiivselt savi kasutamist nii kõrvalhoonete kui ka elumajade ehitamiseks. Sellega seoses anti välja ka hulk teemakohaseid kirjutisi.

Hilisemast ajast on teada saviseintega hooneid nt 1950. aastate kolhoosides.

Hooletusse jäetud savihoone Erva külas Tartumaal.
Foto: K. Jentson

Seega oli savi veel sada aastat tagasi populaarne ja hinnatud ehitusmaterjal. Vahepeal teenimatult unustusehõlma vajunud, on see õnneks tänapäeval ühes nn ökoehituse suureneva populaarsusega taas au sisse tõusmas. Nõnda võime ajakirjandusest ja internetist leida hulgaliselt informatsiooni savist keskkonnasäästlike ja väheste kulutustega rajatavate hoonete kohta. Kes nii suuri plaane ei tee, saab kodu märkimisväärselt tervislikumaks, isikupärasemaks ja hubasemaks muuta ka üksnes seinu traditsioonilise savikrohviga kattes. See materjal sobib suurepäraselt nii ajalooliste kui ka uusehitiste interjööride siseviimistluseks.

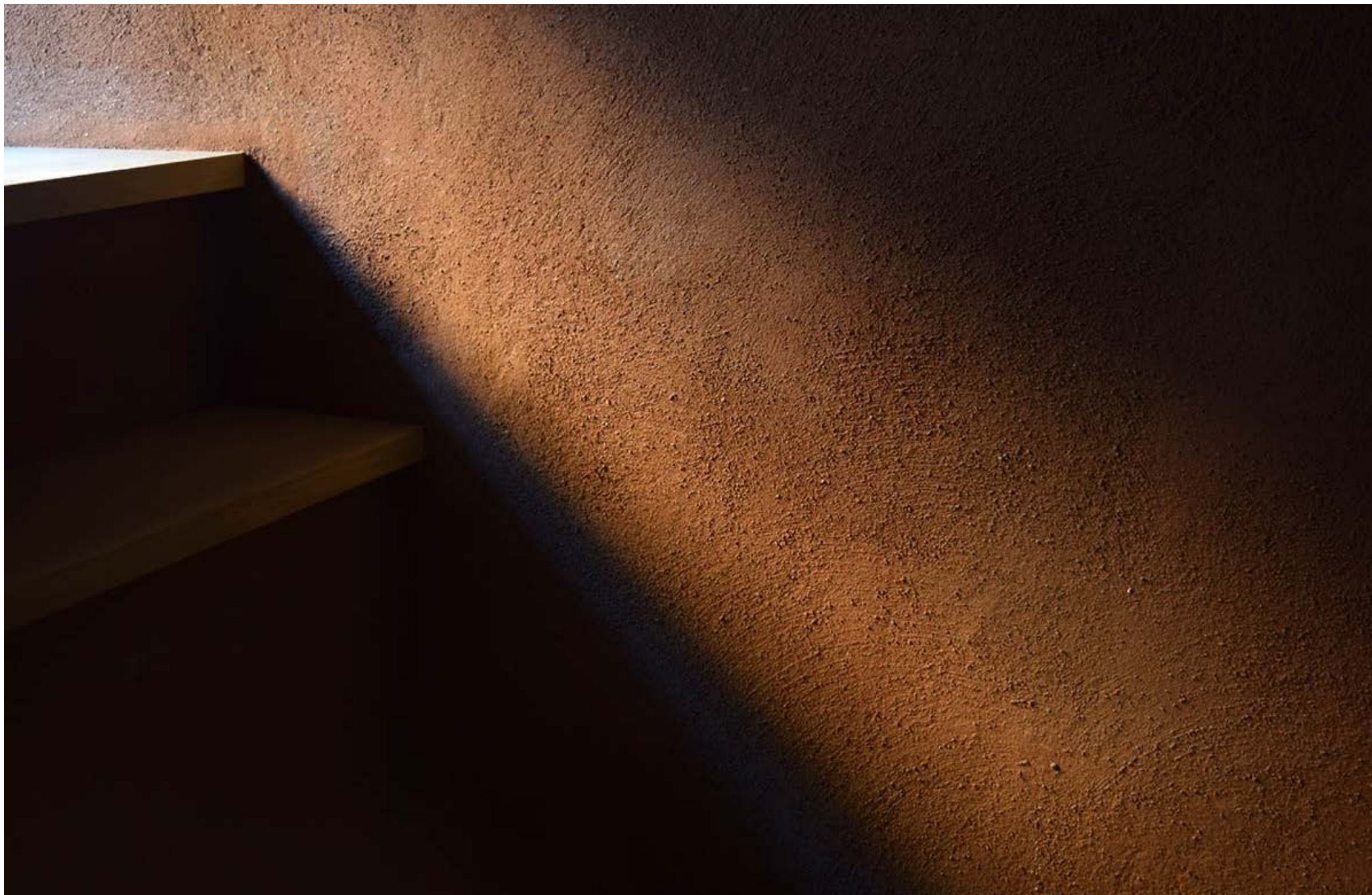
Savikrohvi head omadused

- Sobib paljudele pindadele: palk, laud, looduslik kivi, tellis, vana krohvipind, betoon, kergbetoon. Sellega saab katta nii lagesid kui ka seinu (soovitavalt kuivades siseruumides). Kuidas krohv nimetatud pindadele kinnitub, vt allpool „Eeltööd”.
- Ainult naturaalsest ainetest (savi, liiv, taimne kiud ja vesi) koosnev savikrohv on kasutajale ohutu ning sobib hästi ka allergikutele.
- Krohvisegus leiduv kiulisand muudab selle elastseks ja võimaldab aset leida väiksematel liikumistel ilma pragunemisohuta.
- Taimekiududega armeeritud krohv aitab suurendada hoone tuleohutust.
- Reguleerib ja tasakaalustab õhuniiskust (hoiab inimesele sobivat niiskuse taset 40–60% piires) ja temperatuuri (hoiab talvel sooja ja suvel jahedat), luues ruumis tervisliku mikrokliima. Sooja akumulatsioon tähendab ka küttekulude vähenemist.
- Koos rooplaadiga parandab ruumide heliisolatsiooni.
- Krohvipind on antistaatiline, mistõttu ei kogune sellele tolmu.
- Tõkestab kõrgsageduslike elektromagnetlainete levikut.
- Kodumaine ning hõlpsasti kättesaadav tooraine tähendab väiksemat keskkonnakoormust.
- Krohvina seinale kantud toorsavi on taaskasutatav või kompostitav.
- Savikrohvimine on lihtne ja nauditav tegevus, millega peaks saama hakkama iga asjast huvitatut. Ka ebatasane pind jääb ilus.
- Vigastatud savipinda on lihtne parandada – niisuta parandatav koht ja täida uuesti krohviga. Et parandus kõrvaloleva pinnaga ühte sulanduks, tuleks niisutada veidi laiem ala ja seda siis kergelt niiske pesukäsna või švammhõõrutiga töödelda.
- Krohv võimaldab vastavalt soovile saavutada kas krobelsi või siledaid pindu ning „mängida” plastiliste vormidega.
- Savikrohvi matilt pinnalt peegelduv valgus on silmale meeldiv ja rahustav. Enimlevinud krohvisegu on meil Lõuna-Eesti devoni ladestuse ookerpunasest savist. Sinisavisid sisaldavate krohvisegude värvitoon võib olla kas hallikas, pruunikas või sinakas.
- Krohvitud pinnale saab anda looduslike veeauru juhtivate värvidega mistahes soovitud tooni.
- Tänu võimele imada endasse rohkelt niiskust, soolasid ja saasteaineid, saab savikrohvi edukalt kasutada ka restaureerimistööl nn ohverkrohvina.

Lõpetuseks olgu lisatud ka J. Pertma 1923. aastal ilmunud raamatu „Saviehitused” eessõnas savi positiivseid omadusi esile tõstev lõik: „Teadlikult ja korralikult ehitatud savihooned on ilusad, kõvad, tulekindlad ja kauakestvad, mis ka mädanemist ei karda; nad on soojapidavad, kuivad ja puhta õhuga.”

Savikrohvi üks peamisi puudusi on see, et toorsavi ei talu otsest kokkupuudet veega. Seega ei sobi krohv kindlasti vannitoa ega köögi märgadesse piirkondadesse (kraanide ja duššide ümbrus). Nendes ruumides võib põhimõtteliselt savikrohvi kasutada, kuid selle peaks siis katma kas kaseiin- või lubivärviga. Sama põhimõtte kehtib, kui savikrohvi soovetakse kasutada välistingimustes. Sõltuvalt seina avatusest sademetele, võib selle katta kas lubivärvi või õhukese lubikrohvi kihiga. Üldine ilmastikukindlus sõltub kindlasti ka savisegu koostisest.

Samuti ei ole savikrohv kuigi löögikindel.

Savikrohvitud sein. Foto: SRIK-i kogu

Savikrohvi valmistamine

Millest koosneb savikrohv? Kindlasti on siin, nagu iga teisegi traditsioonilise ehitusvõtte puhul, igal meistril oma nipid ja väikesed saladused. Vilunud krohvalmistaja teeb seda kindlasti tunde järgi, umbes nii nagu õpetab Johannes Pertma: „Savikrohvi seguks võetakse harilikult 2–3 osa savi ja liiva niipalju, kuni see segades labida külge kinni ei hakka.” Arnold Sepp juhatab aga jälle veidi teisiti: „Et korralikku savikrohvi saada, selleks tuleb võtta üks mahuosa rasvast savi ja 5–6 mahuosa odratangu jämedust kruusa, need vee lisamisega segada hästi segamini ja teha nõnda vedelaks nagu pottsepa savi; selle seguga krohvida seinu.” Jutt käib siin välisseintest. „Siseseintel ja lagedel tuleb samuti tarvitada seda krohvi, kuid selle vahega, et alumine sisseviskamise savi tuleb teha jämeda kruusaga, pealiskiht, siledama pinna saamiseks, aga valmistada peenema liivaga.”

Niisiis, savikrohvi sideaineks on savi, täiteaineks aga eri fraktsiooniga liiv (alumistes kihtides jämedam, viimistluskihis peenem). Armeerimiseks ehk tugevdamiseks on savikrohvidele lisatud linaluud, saepuru, kanepiluud, roogu, purustatud põhku, sammalt, loomakarvu ja isegi sõnnikut. Tänapäeval on saadaval nii linaluude, kanepiluude kui ka peenestatud hundinuiatõlvikutega armeeritud krohvisegud. Tänu sellistele lisanditele on krohv väga heade paigaldus- ja püsivusomadustega.

Üks võimalik savikrohvi retsept:

- 1 osa savi
- 4 osa liiva (3–4 mm fraktsiooniga)
- Hundinuiavilla (u 1%)
- Vett

Krohvisegu võib aga ka poest osta. Sellisel juhul tuleb valmis kuivsegule lisada vaid vett (1 : 3) ja see hoolikalt läbi segada. Seda võib teha nii kellu, trelli otsa kinnitatud vispli kui ka spetsiaalse segumasinaga. Seejärel tuleb lasta segul umbes viis minutit seista ning veel kord läbi segada. Segu peaks konsistentsilt olema ühtlaselt sõmerjas, kohupiimasarnane ning mitte kleepuma töövahendite külge.

Krohvisegu täpset kulu on raske määratleda. See sõltub nii konkreetsest aluspinnast kui ka kihi paksusest. 1 m² katmiseks 1,5 cm paksuse kihiga kulub keskmiselt 25 kg kuivsegu.

Enne krohvima asumist veendu, et aluspind oleks kuiv, tolmuva ja stabiilne.

Hoone soojapidavuse ja heliisolatsiooni parandamiseks on soovitatav katta sein 2–5 cm paksuse pillirooplaadiga, mis tuleb kinnitada piisavalt jäigale alusele. Kinnituseks võib kasutada nii naelu ja seibe kui ka kruvisid. Paigalda need läbi äärmise traadirea umbes 20 cm vahega. Hea kinnitusvahend on ka metallist montaažilint, millega saab plaate omavahel hästi siduda. Plaatidevaheliste pragude kohale võib stabiilsuse lisamiseks kinnitada traatvõrgu riba.

Puitseina puhul on krohvile heaks aluseks pilliroomatt, mille paigaldamisel jälgi, et see oleks aluspinnaga (palkide või laudisega) risti. Kasutada võib ka laastudest või metallist raabitsvõrku. Sile betoonpind tuleks enne krohvimist mehaaniliselt karestada. Niisamuti on soovitatav toimida ka õlivärviga kaetud pinna puhul. Krohvimise hõlbustamiseks võib aga siingi mõlemal juhul kasutada raabitsvõrku.

Enne krohvima asumist niisuta aluspinda saviveega (1 kg savi + 5 l vett). Selleks kulub 1 m² kohta umbes 0,5 kg savi. Nii paraneb krohvi nakkuvus ning ühtlasi saab pind tolmuvaaks.

Vajalikud töövahendid

- Suur pintsel pinna eel- ja järeltöötamiseks (savivesi, kaseiinkrunt)
- Kellu, krohvilaud või liip
- Metallist või plastist hõõruti
- Svammhõõrutid (jämeda- ja/või peenepooriline)
- Suurtel pindadel või lagedel krohviprits (kasuta spetsialisti abi)
- Veepihusti pinna niisutamiseks

Savikrohvimise põhireeglid

Savikrohvi on kõige mugavam seinale kanda liibiga. Sellist töövõtet võib nimetada ka krohvi seinale määrimiseks ning algajal krohvijal on seda üpris kerge omandada. Samuti võib krohvi kelluga visata ning seejärel krohvilauaga siluda, kuid see nõuab veidi suuremat vilumust.

Krohvides liigu alati alt ülespoole. Lae krohvimisel on soovitatav kasutada krohvipritsi.

Ühtlase pinna saavutamiseks kannu segu pinnale mitmes kihis. Enamasti on kihte kolm: aluskiht, täitekiht ja viimistluskiht. Esimene kiht võiks olla 0,5–1,5 cm paksune. Nii on oht pragude tekkeks minimaalne. Iga järgnev kiht olgu eelnevast õhem.

Liibiga esimese krohvikihhi seinale kandmine. Foto: M. Loit

Savikrohvi pealekandmine kelluga. Foto: Majatohter OÜ

Oluline on teada, et krohvikihide arv ja paksus sõltub ka alusmaterjalist. Nii piisab näiteks siledale kivipinnale kahest krohvikihist, mille paksus ühtekokku ei pea olema suurem kui 1,5 cm. Seevastu ebatasasemad puitpinnad ja rooplaat nõuavad vähemalt 2,5 sentimeetrist krohvikihist. Vastasel korral võivad tekkida mõrad.

Nurkade tugevdamiseks ja rooplaatide paremaks omavaheliseks sidumiseks võid kasutada märjal aluskrohvil kas jämedat linast kotiriiet või krohvivõrku (klaaskiust või peenest traadist).

Kui oled esimese krohvikihhi peale kandnud, tasanda pind ja jäta kuivama. Enne järgmise kihhi lisamist veendu, et alumine oleks täielikult kuiv. Seejärel niisuta pind kergelt ja alusta uue kihiga.

Viimase krohvikihhi niisutamine ja silumine svammhõõrutiga.
Foto: Saviukumaja OÜ

Kui soovid teralisemat ja tekstuursemat pinda, silu viimane krohvikihht, kui see on veel veidi niiske (ei ole heledaks tõmbunud) märja jämedapoorilise svammhõõrutiga kergeid ringikujulisi liigutusi tehes. Loputa töö käigus aeg-ajalt hõõrutit. Vajadusel võid krohvi niisutada.

Siledama pinna saamiseks töötle krohvi lisaks peenepoorilise svammhõõrutiga. Siinjuures pinda ega hõõrutit ei niisutata.

Savikrohv kuivab vee aurustudes. Kuni 2,5 sentimeetrine krohvikihht võib sõltuvalt temperatuurist kuivada üle nädala. Kuivamisele aitavad kindlasti kaasa ruumi köetavus ja hea ventilatsioon. Kasutada võib ka niiskusimurit. Samas tähendab selline suhteliselt pikk kuivamisperiood aga ka seda, et pinnaga on võimalik kauem töötada – siluda, parandada ebatasasusi jms. Paksema kihi kuivamisel (nt kaablisoonte kohal) võib krohv praguneda, seetõttu on soovitatav praod enne järgmise kihiga katmist põhjalikumalt niisutada ja kinni hõõruda. Savikrohvi kuivamisel kehvema ventilatsiooniga ruumis on võimalik hallituse teke pinnale, selle eemaldamiseks piisab pinna pühkimisest ja vajadusel pinna üle silumisest.

Kuigi see voldik keskendub savikrohvi kasutamisele siseruumides, olgu märgitud, et miinuskraadidega krohvimistööd teha ei või. Vesi külmudes paisub ning krohvis sisalduvast veest moodustunud jääkristallid hakkavad pinda murendama. Parim aeg krohvimistöödeks välitingimustes on kevad või suvi. Õhutemperatuur peaks seejuures olema vähemalt +5 °C.

KROHVIPINNA VIIMISTLEMINE

Pühi kuivanud pinnalt pehme harja, pintslu või käega lahtised liivaterad. Kui soovid säilitada krohvi loomulikku tooni, kata pind kaseiinkrundiga (lahjenda kaseiinliimi veega 1 : 10). Nii parandad pinna tugevust ja väldid saviosakeste pudenemist.

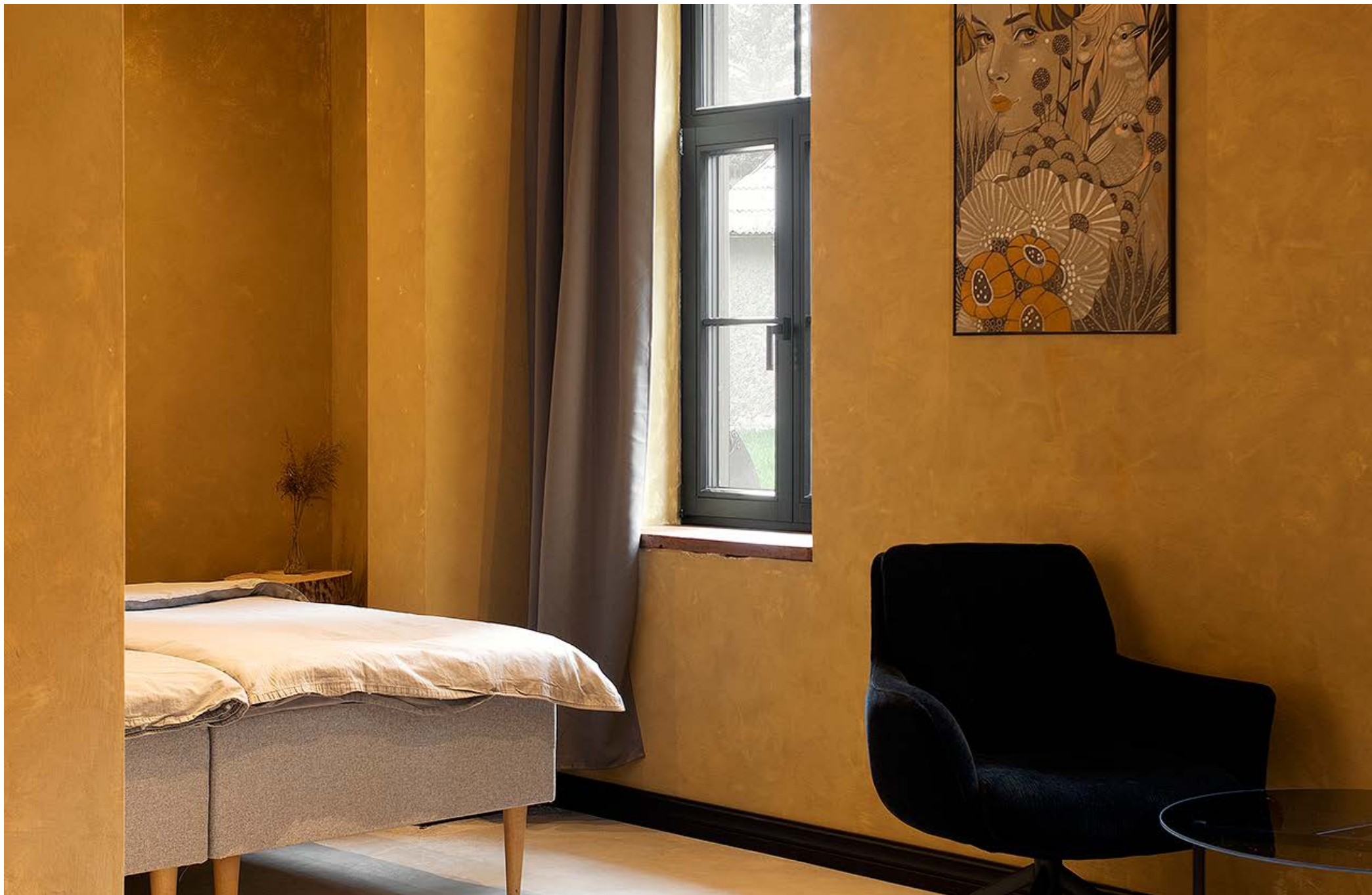
Iseenesest on nt ookerpunasest savist sein väga kaunis ja dekoratiivne, kuid mitmes ruumis ja suurtel pindadel võib see interjööri üldpildi liiga tumedaks ja raskeks muuta. Millega siis viimistleda savikrohvitud pinda?

Et säiliksid savikrohvi ülalpool loetletud positiivsed omadused, peavad värvid veeauru läbi laskma. Savikrohvi katmiseks sobivad looduslikud värvid nagu liim-, kaseiin- ja lubivärv ning kõige paremini ühilduvad savikrohviga savivärvid. Täisloduslikud mati pinnaga savivärvid koosnevad erivärvilistest savijahudest ja veest. Näiteks kohalik savivärvide tootja Saviukumaja OÜ pakub suurt valikut eri toonides savivärve ja -krohve.

VEEL TEADMISEKS

Krohvi ise ega ka selle all kasutatud roomatt ei ole piisavalt tugev, et sellesse saaks nt kruvi kinnitada. Veendu, et kruvi oleks piisavalt pikk ning läbiks kindlasti krohvi ja ulatuks võimalikult sügavale puidupinda. Kiviseina puhul kasuta tüübleid.

**Kui tegemist on mälestisega
või muinsuskaitsealal paikneva
ehitisega, konsulteeeri kindlasti
enne tööde alustamist muinsus-
kaitseameti spetsialistiga!**

Saviukumaja OÜ savivärviga viimistletud seinad ja lagi Ilmaveere hotellis. Foto: Terje Ugandi

LISAMATERJALID

„Juhatused sawihoonete ehitamiseks”. Põllutööstusministeeriumi Maakorralduse Peavalitsuse Tehnika Osakonna poolt välja antud. 1922.

Keskküla, T. 2001. „Eesti savihoonete ehitamise ajalugu”. – Põllumajandustehnika ja -ehitus ja -energeetika. Tartu, Eesti Põllumajandusülikool. Teadustööde kogumik 1406–4049 (214): 98–100.

Lang, V. 2007. „Pronksiaeg ja vanem rauaaeg Eestis”.

Leetsaar, L. 2005. „Eesti saviehituse ajalugu ja savi ehitustehnilised karakteristikud”. Magistritöö. Eesti Maaülikool.

Sepp, A. 1935. „Savihooned”.

Pere, R. 2009. „Kohupiimavärv ja savikrohv”.

Pertma, J. 1923. „Saviehitused. Tarviline õpperaamat igale kodanikule, kes tahab väärtuslisi hooneid ehitada odavalt, hästi ja ilusalt”.

MUINSUSKAITSEAMET

info@muinsuskaitseamet.ee
www.muinsuskaitseamet.ee

Infokaart uuendatud 2026. aastal
[LIFE HeritageHOME](#) projekti käigus.

Infokaardi algne koostaja:
Mari Loit 2010. aastal.

Projekti kaasrahastab Euroopa Liit.
Siin väljendatud seisukohad ja arvamused
on ainult autorite omad ega pruugi kajastada
Euroopa Liidu või CINEA seisukohti.
Euroopa Liit ega toetust andev asutus
ei saa nende eest vastutada.

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

 muinsus
KODU
renoveerimise teejuht